

DUNAVÖLGYE ÉS A MAGYARSÁG!¹

I. Dunavölgye alatt mi rendszerint azt a földterületet értjük, amely a világháború előtti Magyarország kiterjedésének megfelelt. Minthogy azonban a Duna folyamnak vannak az ország területén kívül eső szakaszai is, véleményem szerint a Dunavölgy elnevezés tulajdonképpen többet is jelenthet a régi Magyarország területénél, azaz a Középduna medencéjénél és ebből a szempontból megfontolandónak tartom, hogy a közforgalomban különben már meggyökeresedett Dunavölgye (Donauraum) elnevezés helyét nem lenne-e helyesebb általánossá tenni a *Kárpátok völgye* kifejezésének használatát.² A Kárpátok völgye ugyanis egész kétségtelenül csakis az a földdarab lehet, amelynek határait a Kárpátok gerince alkotják és amely így a teljes Magyarország területével egyező.

II. Akárki — legyen az akár más világrészből való és így Európa földrajzi viszonyaival nem is ismerős — reánéz Európa térképére, rögtön szemébe kell öllenie annak az egységnek, amelyet Európa közepén a természet alkotott. A Kárpátok hegylánc köröskörül, mint természetes határ, övez egy nagy egységes medencét. A sziget- és félszigetországokat nem számítva, nincs Európában terület, amely a természettől annyira feltűnően egységesnek lenne alkotva, mint éppen a Kárpátok völgye.

A Kárpátok völgye elsősorban *földrajzi (természeti) egység*, azaz összefüggő táj, amelyet egységes hegy- és vízrendszer jellemez. A Kárpátok hegylánc északon, keleten és részben délen is teljesen összefüggő zárt vonalat] alkot, amelyet délen és részben nyugaton természetes vízi határok egészítenek ki és foglalnak össze. De a hegyrendszer mellett egységes a vízrendszer is, amennyiben ennek a területnek folyói mind a Duna felé folynak és a régi országhatárt — kevés kivételt nem számítva — a Dunában egységesen hagyják el.

Az ismertetett természetes határok, mint éles elválasztó vonalak által körülzárt ez a terület természetesen

¹ Az Americana Külügyi Szemináriumában május 3-án tartott előadás.

² Magyarországot a Középduna medencéjének mondja Teleki Pál gróf. Európáról és Magyarországról, Bpest, 1934. 7. 1.

hatalmai *védelmi egységet* alkot. Minthogy a határokat nem a fegyverek hódítása rajzolta be a térképbe, hanem a természet alkotta meg ilyen páratlan módon, a határok mindig megmaradtak vagy visszaálltak. Ha voltak is időközönkinl elszakított részek, megcsonkítások, területi felosztások, a terület egysége ismét helyreállt és egy évezreden keresztül majdnem változatlan alakot mutatott. A Kárpátok védelmi vonalának különösen kelet, észak- és délkelet felé van rendkívüli jelentősége, amennyiben Európa nyugatát elválasztja a teljesen elűtő kultúrájú kelettől

A természeti leg, földrajzilag és védehnileg *egységes* ezen a területen *egységes gazdasági* élet alakult ki. A Kárpátok völgyében a gazdasági erők ugyanis úgy vannak elosztva, hogy a terület egyes részei egymást kiegészítik, egyik a másiktól függ és együtt olyan szerves egészet alkotnak, amely az egész lakosság megélhetését és jólétét önmagában biztosítja. A határok közelében fekvő területek adják a sót, a szenet, az ércet és más ásványokat, a fát, a vizierőt és a földgázt, — a központi medence pedig mezőgazdasági termőterület. A szélek lakossága az ország közép-pontjában találja meg terményeinek természetes piacát és munkája érvényesülési terét, viszont a központ terményfeleslegéi szétosztja az egész országban. A Kárpátok völgye tehát ideális önellátási terület.

A gazdasági erőknek ez az elosztása és összefüggése a Kárpátok völgyében az évszázadok folyamán egy nagy-gazdaság; csere forgalmat alakított ki, amely csereforgalmat a központi vízrendszer, a központi út- és vasúthálózat bonyolítja le és ezzel megteremti a területen élő népek között az együttélés és érintkezés, valamint keveredés feltételeit. Magyarország területe tehát organikus *életegység*g, mondjuk igazi lélettérré vált, amelyben az egyes részeknek épiigy megvan a maga sajátos és nélkülözhetetlen hivatása, mint az egyes emberek szervezetében a különféle testrészeknek.

Az ismertetett földrajzi, gazdasági és életegység volt az alapja annak a *történeti egység*nek, amely a Kárpátok völgyének lakosságát egységes államszerkezetbe vonta és tartott; össze. Az egymásra utaltság és állandó együttélés, a közös föld és levegő, az azonos éghajlat és közös törvények, a hagyományok annyira egybeforrasztó erejűek, hogy alkalmasak olyan történeti egység kialakítására, amely határozott erőt képvisel. Tíz évszázad történelméből kétségtelenül a dolgoknak belső ereje és a természet parancsa beszél, különben nem állhatott volna fenn ez az annyit hányatott állam annyi időn keresztül és nem állhatott volna vissza mindig a területnek egysége annyi megpróbáltatások után. Amit erőszak, hódítás, diplomácia

teremtett, azt előbb-utóbb megőrli az idő és az egyes részek keresik az ő természetes elhelyezkedésüket; a volt Magyarország egységét azonban a természetes kapcsok mindig visszaállították és ezzel ezek a természeti kapcsok olyan időtálló nyomalékot kaplak, amely a történeti egységet igazolja.

A Kárpátok völgyének összetartozandósága természetesen a *kulturális* téren sem maradhatott következmények nélkül. Ezen a területen már a honfoglalás idején különböző fajú és nyelvű népek laktak és a nemzetiségi megosztottságot még fokozták az idők folyamán tömegesen történt betelepítések és bevándorlások. A lakosság különböző népekből tevődött össze és tevődik össze ma is. De ez a nemzetiségi megoszlás nem volt akadálya annak, hogy a népekben az összetartozásnak, a gazdasági egymásrautaltságnak az érzete fejlődjék ki és így kulturális téren is olyan kapcsok alakuljanak, amelyek az érintkezés sűrű szövedéke által megerősítve és kimélyülve, lelki és érzelmi egységet hoztak létre. Köztudomású, hogy a magyar nép sokat vett át az itt lakó népek nyelvéből, művészetéből, szokásaiból; viszont természetes, hogy a nem magyar nyelvű népek gondolatvilága az idők folyamán folyton alakulva, lényegesen közeledett a magyarokéhoz.³ A Kárpátok völgyében a szomszéd területektől eltérő különleges nemzetiségi nyelvek és nemzetiségi kultúrák vertek gyökeret és ezekben a nemzetiségi kultúrákban nagyon sok közös vonás volt és van a magyaréval.

Az újabb tudományos kutatások azt is kimutatták, hogy a Kárpátok völgyében élő népekben azonos faji keveredések találhatók fel, hogy e népek lelkiségében rendkívül sok a közös vonás, azonos a szépségtípusuk, az államideáljuk, s így antropológiai, népi és kulturális tekintetben a különböző anyanyelv ellenére sokkal közelebb esnek egymáshoz, mint gyakran az ugyanegy nyelvet beszélő, de egyébként fajilag és kulturálisan rendkívül távol eső népcsoportok. Azt is kimutatták, hogy ezen a területen rendkívül sok az átmeneti nép, amelyek két különböző nyelvű népcsoportnak keveredéséből állottak elő; gyakran találkozunk egy vidéken különböző nyelvű, de teljesen, azonos karakterű népcsoportokkal, amelyek a legnagyobb egyetértésben élnek egymással és egységes kultúrát mutatnak.⁴ A nemzetiségek összekeveredve élnek és nincsenek rendszerint határozott nyelvhatárok.

³ Tamás Lajos: Magyar középkor a Dunamedencében. Magyar Szemle 1939. évf. 289. lóp.

⁴ Kászonyi Ferenc: A dunai népek fairokonsága, Magyar Szemle 1940. december.

Érdekes lenne annak megállapítása, hogy nyelvészeti, néprajzi, kulturális és művészeti téren a Kárpátok völgyében élő népek az idők folyamán milyen hatást gyakoroltak egymásra és hogy az egyes népek milyen arányban hatottak közre egy közös lelkiségnek a kialakítására; azonban ehelyütt természetesen nincs időnk arra, hogy az ezirányú kutatásoknak eredményeit összefoglaljuk. Csak mint jellemző adatot említem egy cseh írónak ültük László⁵ által idézett azt a mondását, amely szerint: »a tótok nyelvileg ugyan szlávok, lelkileg azonban, életfelfogásukban és kultúrájukban magyarok, s ezért a cseheket sohasem fogják megkedvelni és megérteni«. Ezért Ütlik már 1928-ban arra az eredményre jut, hogy a csehszlovák nemzet csak fikció, a magyar-lól nemzet ellenben élő valóság, amelynek mély állam- és társadalomtörténeti alapjai vannak. Ottlik megállapításának első léteit azóta az események igazolták. Igei könnyű lenne hasonló megállapításokat tenni a rutén népre, amelyre már alkalmazásba is került a magyar-orosz, illetőleg kárpátorosz elnevezés, amelynek elkülönülése nyelvben, szokásokban, kultúrában az ukránoktól, illetőleg oroszoktól közismert és amelynek a szent-korona joghatósága alá való visszatérése a dolgok szükségszerű rendjét igazolja.

A Kárpátok völgyének életegységét azonban misem igazolja jobban, mint az a körülmény, hogy az életegységnek megbomlása milyen zavarokat okozott. Az új határokat csak az önkény, erőszak és tudatlanság diktálhatta és így nélkülözték a benső indoklást és erőt. Megbontották az egyensúlyi helyzetet, felszabadultak az ellentétes erők, teljes gazdasági elzárkózás, állandó elégedetlenség lett úrrá ezen a területen. Jellemzően mondja Gratz Gusztáv 1928-ban, hogy Középeurópa *balkanizálódott*, azaz a balkáni viszonyok, a régebben ott állandóan uralkodó bizonytalanság és egyenetlenség halálai felloplódtak és megzavarták Középeurópa rendjét.⁶ A gazdasági egység megbomlása is sok bajt okozott, még pedig mind a két oldalon; mint Ottlik mondja, nemcsak a róna vesztette el a hegyeket, de a hegyek is a rónát.

Hogy *revízióra* van szükség, az ma már nem lehet kétséges; belátták ezt mindazok, akik komolyan foglalkoztak újabban Európa problémáival. Az elmondottakból azonban folyik, hogy az új rendezésnek nem lehetnek kizárólag

⁵ Ottlik László: Magyar nemzet — cseh birodalom. Magyar Szemle, 1928. évf. I. kötet 112. lap.

⁶ Gratz Gusztáv: »Középeurópa balkanizálódása« és »Magyarország és a nemzetiségi kisebbségek« a Magyar Szemle 1928. évfolyamában.

a nyelvhatárok az alapjai. Elsősorban is ezek a nyelvhatárok sokszor bizonytalanok, sűrűn meg vannak szakítva és nyelvszigetekkel megzavarva. Másodszor a nyelvhatárok figyelmen kívül hagyják azokat a földrajzi, természeti, védelmi, gazdasági, közlekedési, fajösszetételi és kulturális kapcsolatokat, amelyek a Kárpátok völgyének lakosságát az egymásra utaltság és összetartozás ezer szálával fűzték egymáshoz, és a Kárpátok völgye egész területén egységes államideált alakítottak ki. Deák Ferenc már hetven éve megjósolta, hogy az állam egynyelvűségére valamikor épügy nem lesz szükség, mintahogy már az ő idejében az egységes vallást nem tartották szükségesnek. A Kárpátok völgye Európa közepén olyan különleges terület, amelyre nem lehet az általános elveket alkalmazni, hanem a földet és annak lakosságát sajátlagos természete szerint és egyedülálló igényei figyelembevételével kell kezelni. Ezen igények kialakításánál pedig nem a nyelv és a nemzetiség az egyedüli szempont.

De a *gazdasági szempontok* sem lehetnek kizárólag irányadók. Utóbbi időben gyakran felmerült az a gondolat, hogy a dunai államokat közelebbi gazdasági kapcsolatba kellene hozni egymással, közöttük kereskedelmi és vámszövetséget létrehozni, esetleg egységes vámterületet létesíteni.⁷ Vannak, akik a dunai államokat szorosabb politikai szövetségbe kívánnák összevonni és ezzel felújítani a Keleti-Svájc Jászi Oszkár-féle gondolatát. Helyesen mutatta ki azonban Teleki Pál, hogy a Dunaföderáció önkényes alkotás lenne. A kettős monarchiának legalább múltja és közös uralkodócsaládja volt. Az öt dunai államot azonban a gazdasági érdekeken felül semmisen fűzné össze; a föderáció létesítése csak politikai sakkhúzás lehetne. Ezeknek az államoknak különbözők a közjogi felépítésük, politikai elgondolásuk és moráljuk, társadalmi rendszerük és műveltségiük; figyelmen kívül hagyáná ez a megoldás a természetes élettereket. Az akut politikai ellentétek megakadályoznák a szerves együttműködést, amelynek különben sem lenne természetes irányítója. A gazdasági egység nem elég, az életegységekkel kell számolnunk, mert ezeknek van múltjuk, jelenük és jövőjük. Figyelembe kell venni a nem anyagi értékeket és történelmi távlat kell. Meg kell őrizni, ami szerves és természetszerű volt a fejlődésben és mellőzni a zöld asztalnál kigondolt elméleteket.⁸

⁷ Pongrácz Kálmán: A dunai államok gazdasági kapcsolatai, Magyar Szemle, 1937. 29. kötet.

⁸ Teleki Pál gróf: Európáról és Magyarországról, Bpest, 1934. Az 1920-, 1932- és 1933-ban tartott beszédek.

Természetesen még kevésbé fogadhatnánk el olyan megoldást, amely szerint a Kárpátok völgye csak *élettere* lenne valamely hatalmas szomszéd politikai vagy gazdasági expanziójának. Említettük és kimutattuk már, hogy ez a terület önálló életegység, s ebből természetesen folyik, hogy a saját életét akarja élni.

Véleményünk szerint nincs más igazi megoldás, mint Visszaállítás' annak a történeti, földrajzi, gazdasági és politikai egységnek és kapcsolatnak, amely ezer esztendőig állott fenn és amely, ha időlegesen időközönként meg is szakadt, a fejlődés természetes rendjén mindig visszaállt. A Szerit István állameszme, a szent-korona tannak nemzeteket és népeket összefogó ereje olyan politikai elgondolás, amely évszázadokon keresztül közszükségletet elégített ki, amelynek erejét ma is érezzük, s amelynek jogosultságát az idő be fogja igazolni.

Hl. Ha megállapítottuk, hogy a Kárpátok völgye olyan egység, amely 'leghelyesebben egységes állami keretben tudja élni életét és megoldani feladatait, természetesen felmerül a kérdés, hogy ezt az államot milyen szerkezettel rendezzük be, illetőleg, hogy ebben az állami berendezkedésben a *magyarságnak* a jövőben milyen szerep jut.

A magyarságot a többi népekkel szemben mindenestre kiemeli az a *történeti misszió*, hogy ő ismerte fel először a Kárpátok völgyének természetes egységét és összetartozandóságát. A honfoglalás előtt nem volt nép, amely a területen tartós államot tudott volna alkotni; a magvarok tették azt először egységes hazává.

A magyarságot vezető szerepre hívja ezen a területen *központi elhelyezkedése* és viszonylagos többsége. Nem lehet kétséges, hogy a Kárpátok völgyének központi szervei csak a terület központjában, a Duna mellett lehetnek, tehát azon a területen, amelyet mindig magyarok laktak és ma is tiszta magyar. Ide futnak össze a széleknek gazdasági érdekszállai, közlekedési útvonalai; innét lehet legegyszerűbben és legsikeresebben kormányozni az egész területet.

A magyarságot kitünteti a többi népekkel szemben a *szellem' fölény*. Ez a fölény nemcsak abban nyilvánult, hogy felismerték ennek a területnek összelartozandóságát és jellegét, nemcsak egységes államot alkottak rajta, hanem ezt az államot kezdettől fogva úgy rendezték be, hogy az a területen élő népek közös hazája lehessen. A magyaroké az érdem, hogy az őshazából magukkal hozott kiváló politikai tulajdonságaikkal olyan államszerkezetet alkottak, amely a dunavölgyi népek békés együttélését századokra biztosította. A szent-korona tanban olyan államfelfogást

fejlesztettek ki, amely nemzetiségre tekintet nélkül össze tudta foglalni a lakosság minden részét.

A szent-korona népeinek a magyar nemzet keretében századokon át való békés együttélését természetesen rendkívül előmozdította az a *szabad szellem*, amely a magyar közintézményeket mindig áthatotta. Széchenyi is méltán utal arra, hogy a magyar alkotmány szabad szerkezete kellemes otthont tudott biztosítani a nem magyar anyanyelvű népeknek is. Ez az alkotmány tarthatta egyedül össze a soknyelvű hazát és ezt az alkotmányos szerkezetet a magyar adta az itt élő népeknek.

Ahogy az angol nép bámulatos bölcsességgel megtalálta különleges jogi formáját az angol világbirodalomnak, a magyar népnek is sikerült olyan állambölceletet és államszerkezetet alkotni, amely egyszéül felelhetett meg a Kárpátok völgye sajátos viszonyainak. Az volt a magyar nép küldetése, hogy itt államot alkosson; olyan alkotmányt adjon, amely elnyomás nélkül egyesít, összeolvasztás nélkül összhangot teremt, életformát ad. Ez az életforma a *magyar alkotmány*, az együttélésnek századokon át bevált kerete, a magyar nemzetfogalomnak lényeges ismérve.

A magyar alkotmány a maga szabad intézményeivel évszázadokon keresztül az a kapocs volt, amely a Kárpátok völgye népeit összetartotta. Ez alkotmány szellemében Széchenyi szerint a magyarság volt az »a középítő pont«, amely köré a nemzetiségek seregelhettek. A magyarság nem akarta a nemzetiségeket elnyomni vagy asszimilálni, hanem csak kormányozni.

A szent-korona tanában bámulatos harmóniába olvadt a szabadság és az összetartás alap gondolata; egység de nem elnyomás. Minden nép részére biztosítva lett az érvényesülés, a nemesi rend tagjai közé emelkedés, az állam vezetésébe való befolyás. Évszázadokon keresztül [nem is volt nemzetiségi kérdés; a német sógor, a tóti atyafi, Rákóczi hűségese ruténja minden súrlódás nélkül adott kezel egymásnak ebben az államszerkezetben és habár különböző nyelven, de egy államalkotó gondolatnak, egy lelki érzélemvilágnak, egységes kultúrának voltak a részesei.

A magyarság hivatásszerű küldetését a Kárpátok völgye szerkezetének megállapításában és e terület kormányzásában akkor kezdték először kétségbe vonni, amikor a felébredő magyar nacionalizmus a magyar nemzetiség és nyelv jogainak kiküzdésére elkezdte a harcot. A nemzeti öntudat a magyar nyelv feltétlen érvényesítésében kezdte látni politikai téren is jövő sorsunk zálogát s nem vette észre, hogy ez az imperialista politika előmozdíthatja a

magyar nemzet századokon át egységes testének felosz-
lását.

Az erőteljesebb magyar nemzeti politika uralomra jutását kétségtelenül előmozdította az az évszázados küzdelem, amelyet nemzeti jogainkért Ausztriával kellett folytatni. Minthogy a nemzeti élet középpontjába a közjogi kérdés, azaz az Ausztriához való kapcsolat alakítása került, minden más kérdés annak szemszögén néztünk. Minthogy pedig a közös intézményekben nem tudtuk nemzeti igényeink kielégítését megtalálni, legalább a belső államéletben igyekeztünk a magyarság érdekeit biztosítani; úgy véltük, hogy Ausztriával szemben is nagyobb sikerrel léphetünk fel, ha nyelvben és szellemben egységes nemzetet tudunk vele szembe állítani.

Nincs itt helyünk arra, hogy foglalkozzunk a háború előtti magyar nemzetiségi politika jelenségeivel és hibáival.⁹ Mégis jellemzésül ideiktatjuk *Tisza* Istvánnak érdekes sorait: »A 9—10 millió magyarnak először is úrrá kell lennie saját hazájában. Egyesítenie, politikailag irányítania, államélelébe beolvasztania kell e hazának majdnem oly számos nem magyar ajkú polgárait, hogy mint egységes politikai nemzet irányító befolyást gyakorolhasson egy 10 millió lakossal bíró nagyhatalom politikájára.« *Tisza* szerint nekünk kérlelhetetlen szigorral és következetességgel kell ragaszkodnunk a magyar állam nemzet; jellegéhez és a politikai magyar nemzet egységéhez; baráti kezét csak annak nyújthatunk, aki a magyar politikai nemzet tagjának érzi magát.¹⁰

Így érvényesült a magyar közéletben fokozatosan mind erősebben olyan irányzat, amely 1868. évi liberális nemzetiségi törvényünk végrehajtásának mellőzése 'felelt szívesen hunyt szemet. Széchenyi, Deák és Eötvös mérsékelt irányzatával szemben túlsúlyra jutott *Tisza* Kálmán és Bánffy Dezső erőteljesebb felfogása, amelynek ki nem mondott végcélja a nemzetiségek beolvasztása volt. A 20 millió magyar álma elkápráztatta a magyar közvéleményt. Hogy ez a politika nem vezetett eredményre, az ma már kétségtelen.

A háború előtti nemzetiségi politikát kétségtelenül revidálni kell. És ezt annál könnyebben tehetjük, mert ma az Ausztriával való kapcsolat szempontja többé nem határozólag. Kétségtelenül csak az lehel a célunk, hogy

⁹ L. szerző tanulmányát: A nemzetiségi kisebbségek kérdése. Magyar Kultúra, 1927. szeptember 513—521. l.

¹⁰ *Tisza* István gróf: A helyzetről. Kiadja »Az Újság« szerkesztősége, 22. lap- Nemzeti politika (gróf *Tisza* Istvánnak 1910 telén elmondott beszédét 50. és 51. lapok.

a magyarság történeti hivatását újra átvegye a Kárpátok völgyében és irányító szerepet tölthessen be a négy folyó jartjain.

Hogy a világháború előtti nemzetiségi politikát revideálni kell, azt már 1926-ban megállapította *Apponyi* Albert gróf. Szerinte úgy az Eötvös, mint a Bánffy-féle politika egyetértett abban, hogy a nem magyarok csak egyéni jogokat lehet biztosítani, de elvetették a nemzetiségeknek mint közjogi testületnek elismerését. A két irány közt különbség csak a nemzetiségi szabadság korlátainak megvonásában, lojálisabb vagy kevésbé lojális keresztülvitelében volt. *Apponyi* szerint ma nem szabad többé elutasítani az egyfajtaéhoz tartozók bizonyos egységének elismerését és nem zárkozhatunk el mereven "bizonyos területi önkormányzatok követelménye elől sem ott, ahol erre a geográfiai összefüggések alapot nyújtanak. A földrajzilag és gazdaságilag összefüggő régi magyar területen, a szabadság atmoszférájában a magyar kultúra fölénye lesz az összekötő kapocs, amely az állam egységét és magyar jellegét megóvjá."¹¹

Az új nemzetiségi politika természetesen nem állhat abban, hogy bírálattal nélkül átvegyünk más viszonyokra, alkotott szerkezeteket vagy hogy új rendszereket dolgozzunk ki a Kárpátok völgyének politikai berendezésére. Akik szövetségi alapon új magyar alkotmányról beszélnek, azok figyelmen kívül látszanak hagyni azokat az inlézményeket, amelyek az ősi magyar alkotmány keretében már megvoltak és beváltak. A magyar alkotmányfejlődés az idők folyamán különleges rendszereket fejlesztett ki a kérdés megoldására a megyei és városi autonómiában a külön jogállású területek önkormányzatában, a társországi rendszerben, az erdélyi nemzetek kapcsolatában. A magyar alkotmánynak megfelelő ezekhez az intézményekhez kell visszanyúlnunk és azokat felhasználnunk a jövő kérdések megoldásánál.

Királyaink mindenkor valósággal édesgették a külföldieket a Magyarországon való letelepedésre. Az idegen országokból királyi támogatással bevándorolt telepesek kiváltságlevelek alapján kezdettől fogva különleges jogállást élveztek: a magukkal hozott idegen joggal élhették, bíróikat, lelkészeiket maguk választhatták, az itteni hatóságok alól ki voltak véve és az itteni kötelezettségek alól mentességet nyertek.

Az idegenek részére biztosított kiváltságos helyzet folytán városaink egy része nemzetiségi szempontból egészen exkluzív jelleget öltött: az idegen eredetű lakosság maga határozta el státútumait, amelyekben gyakran még a más nemzetiségű polgárok ingatlan szerzési jogát is kizárták és még magyar ember letelepedését is engedélyükhöz kötötték. Azonkívül

¹¹ A nemzetiségi kérdés múltja és jövője Magyarországon. A Pesti Szent Imre Kollégiumi Kör díszgyűlésén 1926. március 25-én tartott előadás.

a XIII. században már kezdetét vette az egymással összefüggő telepítéseknek nagyobb politikai és kormányzati egységekbe való összefoglalása.

V. István Királynak 1271. évi kiváltságlevele szerint a 24 szepesi szász város a hozzájuk tartozó községekkel együtt külön kerületet (provincia) alkot, amelynek élén a szászok által választott gróf áll. A bíraskodást a szászok ügyeiben ez a szepesi gróf gyakorolta a szászok helyben hagyott jogai és szokásai szerint szász bíróságok közreműködésével. A szepesi szászok bíráikat és Lelkészeiket maguk választhatták, a közösleges közhatóságok, sőt még a király bírósága alól is ki voltak véve.

A Flandriából bevándorolt erdélyi szászok egyesítése egyházi téren III. Béla király alatt a szebeni prépostság alakításával történt meg, ezt követte a politikai egyesítés a II. Endre által 1224-ben kiadott Diploma Andreanum által. A szászok lakta terület e kiváltságlevelével külön kerület, élén a szebeni gróffal, akinek a királyon kívül egyedül volt az erdélyi szászok felett hatósága. Bíróikat és lelkészeiket ezek is maguk választották, különféle mentességeket élveztek, közöttük más mint szász még birtokot sem szerezhetett, ami nemzetiségi különállásuk veszélyeztetését teljesen kizárta.

Az erdélyi szászok autonómiája az idők folyamán úgy területileg, mint hatáskör szempontjából folyton gyarapodott. Az eredeti hét székhöz a XV. században újabb székek (Beszterce, Brassó, stb.) kerültek a szebeni ispán hatósága alá, aki 1464-ben már megszűnt királyi tisztviselő lenni és a szászok első tisztviselője lesz. Azonkívül kifejldik a szász egységnek képviselői szerve is: a szebeni közgyűlés, amely az egész szász nemzetet (natio saxonica) magában foglalta.

Az erdélyi részekben a szászokon kívül kezdettől fogva még két kormányzati kerület fejlődött ki és nyert széleskörű autonómiát, t. i. az Erdélyben letelepedett magyarság és a magyarok külön törzsét alkotó székeiység földje. Különösen a székely nép őrizte századokon át híven az ország többi lakóitól eltérő régi szokásait és sajátos jogállását. Ugy a magyarság, mint a székeiység szabályalkotásai, kormányzati, bíraskodási és igazgatási téren teljes önkormányzatot élvezett.

A szász nemzet azonban a magyarral és székellyel mindig teljesen egyenrangú tényező volt úgy, hogy a három nemzet egymással már a XV. században tervéri unióra lép és hova-tovább közös gyűléseket is tart. Ez a szövetség volt az alapja Erdély autonómiájának és később a magyar államból a török hódítások következtében ideiglenesen kivált erdélyi fejedelemségnek, amely azonban az önállóság korában és egységes volta ellenére is mindvégig a három nemzet szövetsége maradt.

Erdély történelmileg kifejldött és 'egész 1848-ig fennállott belső szervezete megcáfolhatatlan bizonyossága annak, hogy a magyar nemzet az idegenekkel szemben sohasem játszotta az elnyomó szerepet; az idegenből bevándorolt szászokat nem is pusztán nemzetiségnek tekintette, hanem testvérm nemzetnek, amellyel mint egyenlő rangúval szövetkezett és amelynek nemzeti sajátosságait és kulturáját szabadon engedte érvényesülni.

A magyar nemzet azonban nemcsak a bevándorolt nemzetiségekkel szemben foglalt el ilyen liberális álláspontot, hanem az idők folyamán a magyar állam hatósága alá került területek nem magyar ajkú lakosságával szemben is. Ezek a szent-korona uralma alá jutott kapcsolt részek általában sohasem veszítették el külön országos jogállásukat, hanem széleskörű autonómiával mint »társországok« szerepeltek.

Így királyaink meghagyták a horvátok régi kormányzati szerveit (a zsupánságokat), különálló jogrendszerüket, kiváltságaikat és egyházaik szabadságát. Úgy ők, mint a szlavónok és dalmaták mindvégig külön kormányzati egységek voltak élükön külön bannal és terjedelmes szabályalkotási, bíraskodási és igazgatási önkormányzattal. És ez az autonómia nemcsak hatáskörben erősödött az idők folyamán, de területileg is nyert eredetileg magyar vármegyéknek (Szerém, Pozsega, Valkó) részükre való önkéntes átengedése által. Az 1868:XXX. törvénycikk a területi autonómiáknak valóságos mintatörvényévé vált.

Ugyancsak különleges jogállást élvezett Fiume város és kerülete, mióta (1779) mint külön test (separatum corpus) a magyar szent-koronával jutott kapcsolatba (1807:IV. t.-c.).

A nem magyar népek helyzetének biztosítására a jövőben a nemzetiségi egyenjogúságról szóló törvény becsületos végrehajtása, a törvényhatósági önkormányzat megtartása és kifejlesztése, végre kivételes esetekben a nemzetiségek javára szóló területi önkormányzat szolgálhat.

Természetesen nem lehet hűtlennek lenni az önkormányzat eszméjéhez. Ahogy a magyar szellem reneszánsza épp egy évszázada éket voít alkalmas verni a szent-korona népei köze s bomlást indított útjára, épúgy akadályozná a lelki összhang visszaállítását annak a centralizükus politikának a folytatása, amely közéletünket mindjobban jellemzi. A centralizáció a részeken kevés szabadságot ad, egységesít s így végeredményben csak ugyanannak a magyar imperializmusnak a hajtása, amely válságos időkben mindig a magyar ellen fordította nem-magyar ajkú nemzetársainkat. Ennek a kockázatát pedig többet nem szabad vállalnunk.

A területi önkormányzatok adásának akkor lehet helye, ha olyan területek kerülnek vissza a magyar államhoz, amelyek ilyen külön jogállást már élveztek vagy amelyeken valamely nép összefüggő egységben nagy többséget alkot. Ilyen eddig a visszatért Kárpátalja, amelynek önkormányzata most van megállapítás alatt. Ez az önkormányzat egyúttal komoly bizonyítéka lesz a magyar nemzet jó szándékának. A külön jogállású területek természetesen nem alkotnának szövetséget (kanton-rendszert) és autonómiájuk nem lenne azonos. Az illető terület történeti szerepe és régebben élvezett jogi helyzete, a nép száma és kultúrája jönnek elsősorban számba; az autonómiának továbbá be kell illeszkednie irattan történeti alkotmányunk rendszerébe s azért fejlődésképesnek, a mindenkori viszonyokhoz alkalmazkodónak kell lennie.

Meggyződésünk, hogy a felmerült tervek közül a történeti alapra való visszatérés az egyedüli, amely sikert és állandóságot ígérhet. A szent-korona tanának népeket összefogó ereje tudja egyedül megoldani a Kárpátok völgyének problémáját és visszaállítani Szent István birodalma

Egyed István dr.